

військовими угрупованнями. У переважній більшості таких конфліктів найбільше страждають цивільні громадяни.

Поширенню асиметричного політичного насилля сприяють: глобалізація і регіоналізація в економіці, політиці, культурі та інформаційних комунікаціях, а також нове сприйняття етнічної приналежності. Дієвість асиметричної стратегії пояснюється тим, що вона дозволяє підірвати політично волю опонент до продовження конфлікту. Це відбувається за рахунок внутрішніх процесів в економічних, політичних і суспільних відносинах, а також міжнародних факторів. Учасники протистояння, які вдаються до засобів асиметричного політичного насилля чудово розуміють, що відповідно до ціннісних пріоритетів Західного світу зростання кількості загиблих серед цивільного населення є неприйнятним, тому головною ціллю атак деяких угруповань стають не військові, а цивільні цілі. Цей ціннісний перерозподіл терористичні угруповання вважають вразливою стороною Заходу і вдало використовують це для досягнення власних політичних цілей.

Бібліографічні посилання

1. Гайс Р., Зигрист М. Повлиял ли вооруженный конфликт в Афганистане на нормы ведения военных действий? / Р. Гайс, М. Зигрист // Международный журнал Красного Креста. – 2011. – № 881. – С. 139-182.
2. Дериглазова Л., Минасян С. Нагорный Карабах: парадоксы силы и слабости в асимметричном конфликте / Л. Дериглазова, С. Минасян // Аналитические доклады Института Кавказа. – 2011. – № 3. – 128 с.
3. Комлева Н., Борисов А. Асимметричные войны – геополитическая технология современного терроризма / Н.Комлева, А.Борисов // Обозреватель. – 2002. – № 11-12 (154-155).
4. Степанова Е.А. Асимметричный конфликт как силовая, статусная, идеологическая и структурная асимметрия / Е.А. Степанова // Военная мысль. – 2010. – № 5. – С. 47-54.
5. Фоменко С.В. Совмещающая конкретно-исторический и политологический подходы (Рец. Л.В. Дериглазова. Асимметричные конфликты: уравнение со многими неизвестными. Томск, 2009. 282 с.) / С.В. Фоменко // Вестник Томского государственного университета. – 2010. – № 2 (10). – С. 120-128.
6. Baeriswyl R. Use and Perception of Violence: A Girardian Approach to Asymmetric Warfare / R. Baeriswyl // Anthropeotics. – 2008. – № 3. – P. 1-50.
7. Geiß R. Asymmetric conflict structures / R. Geiß // International Review of the Red Cross. – 2006. – Volume 88. – № 864. – P. 757-777.
8. Grange, D.L. Asymmetric Warfare: Old method, new concern / D.L. Grange // National Strategy Forum Review. – 2000. – P. 1-5.
9. Mack A. Why big nations loose small wars: the politics of asymmetric conflict / A. Mack // World Politics. – 1975. – Vol. 27. – № 2. – P. 175-200.
10. Mitchell C. Asymmetry and Strategies of Regional Conflict Reduction / C. Mitchell // Cooperative Security: Reducing Third War Wars. N.Y.: Syracuse University Press, 1995. – P. 26-27.

УДК 327:339.5

Є. В. Магда

Київський національний університет імені Т. Г. Шевченка

ЕНЕРГЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ВІДНОСИН РОСІЇ ТА КРАЇН АЗІЙСЬКО-ТИХООКЕАНСЬКОГО РЕГІОНУ У 1998-2005 РР.

Становлення російської енергетичної експортної галузі у сер. 1990 – х рр. збіглося в часі з економічним підйомом низки азійських країн (Китаю, Індії, Південної Кореї, Японії). Азійська економічна криза 1998 р. пригальмувала, але не зупинила реалізацію ряду проєктів економічної співпраці. Нормативна база цих проєктів на міждержавному рівні була закладена також ще у сер. 1990 – х з початку 2000 – х рр.. вони почали поступово втілюватись у життя, втім, з низкою нереалізованих угод. Варто зазначити, що енергетичні проєкти виявилися похідними і до певної міри втілювали геополітичні концепції держав-учасниць.

Ключові слова: міжнародні відносини, енергетична дипломатія, АТР, експорт енергоносіїв.

Становление российского энергетического экспорта в середине 1990-х гг. совпало по времени с экономическим подъемом ряда азиатских стран (Китая, Индии, Южной Кореи, Японии). Экономический кризис 1998 г. притормозил, но не остановил реализацию ряда проектов экономического сотрудничества. Нормативная база этих проектов была сформирована также в середине 1990-х гг. С начала 2000-х гг. их реализация постепенно начала возобновляться, хотя ряд договоров так и остались на бумаге. Отметим, что энергетические проекты оказались производными от геополитических концепций стран-участниц и в определенной мере реализовывали их.

Ключевые слова: международные отношения, энергетическая дипломатия, АТР, экспорт энергоносителей.

The establishment of Russian energy export was synchronized to economic growth in Asian countries, such as China, India, South Korea, Japan. Economic crisis in 1998 slowed down the realization of some projects in economic cooperation, but did not stop them at all. Normative basis for these projects was formed during mid-90th as well. From the beginning of 2000th the realization of some projects continued, but not all of them. Author points out that energy projects correspond to geopolitical conceptions of participants and the main goal of these projects are to realize them.

Keywords: international affairs, energy diplomacy, Asian-Pacific Region, energy export.

Актуальність. За умов стратегічної важливості енергоносіїв для стабільності провідних економік світу роль енергетичного чинника у міжнародних відносинах перебуває на стабільно високому рівні. Формування завдань зовнішньої політики кожної держави містить у собі елементи дотримання енергетичної безпеки та визначення пріоритетних напрямів співпраці у цій царині. Оскільки родовища енергоносіїв, інфраструктура видобутку та транспортування розташовані у світі нерівномірно, шляхи постачання енергоносіїв віддзеркалюють як методи використання геологічного потенціалу своїх територій державами-експортерами, так і політико-економічні преференції держав-споживачів. Одним з прикладів такої взаємодії є відносини РФ та КНР. Ці відносини мають свою історію, і період 1998-2005 рр. став часом формування основних засад співпраці двох великих держав.

Історіографія. Дослідження зазначеної проблематики спираються, передусім, на аналіз економічної взаємодії держав в енергетичній сфері. До них, насамперед, відносяться, окрім статистики самих держав, впливові міжнародні аналітико-статистичні збірники, як от World Energy Outlook та BP Statistical Review of World Energy [1; 2; 3]. Загальний аналіз зазначеної проблеми міститься у працях С.Жизніна [4], В.Якуніна [11], В.Тарлінського [10], критичний аналіз російської «енергетичної дипломатії» міститься у працях західних експертів: Р.Слейтера [9], С.Ліба [5] та російських публіцистів В.Панюшкіна, М.Зигаря [8] та російсько-британського дослідника А.Остальського [7]. Їхні дослідження спрямовані на формування загальної оцінки енергетичного фактору у міждержавних відносинах початку нового тисячоліття. Формування сучасного стану енергетичних відносин провідних держав світу мало свої етапи, серед яких 1998 – 2005 рр. становлять помітний своєрідний етап. Він позначає відновлення масштабних проектів співпраці в енергетичній сфері Росії з країнами АТР після Азійської фінансової кризи 1998 р.

Відповідно, *метою статті* є загальна характеристика форм і напрямів співпраці Російської Федерації та країн АТР в енергетичній сфері у час виходу з кризи та відновлення.

Основний текст. Особлива зацікавленість Росії в розвитку енергетичного співробітництва з країнами Азії та Азіатсько-Тихоокеанського регіону ґрунтується на наступних факторах.

По-перше, у регіоні спостерігається стійке зростання попиту на енергоресурси, швидкий розвиток ринків збуту з великими потенційними можливостями для поставок російського газу, нафти і нафтопродуктів, а в перспективі – електроенергії і енергоукомплектування, включаючи його наукомісткі види і, можливо, послуги.

Судячи з прогнозів кінця 1990 – х років, підтверджених подальшими даними, економічне зростання в регіоні мусило продовжуватися і на початку ХХІ ст., попри серйозну фінансову кризу, яку пережили у попередні роки багато країн Азії.

По-друге, в низці країн регіону існував потенційний попит на російських фахівців в енергетичній сфері практично всіх профілів.

По-третє, регіон вже став одним з найбільших ринків капіталу, можливості якого, зокрема, могли бути використані для освоєння ресурсно-сировинного потенціалу Східного Сибіру і Далекого Сходу Росії шляхом реалізації великих міжнародних проектів [3, 2004, Р. 41, 433].

Важливо мати на увазі економічну і політичну неоднорідність країн регіону, а також відмінність їхніх інтересів. Нагадаємо, що серед них є й експортери енергетичних ресурсів –

зокрема, Австралія, В'єтнам, Індонезія, Малайзія. Деякі з них могли виступати – в залежності від ситуації – партнерами або конкурентами Росії. Доцільно зважати на те, що саме в АТР розташовані найбільш динамічні в економічному відношенні країни-імпортери, кожна з яких виявляла інтерес до розвитку енергетичної співпраці з Росією. Окрім Китаю і Японії, особливий інтерес для Росії в плані розвитку енергетичного співробітництва уявляли двосторонні відносини з Республікою Корея, КНДР і Індією. Наприкінці 1990 – х рр. з боку Індії і Китаю проявлялися ініціативи початку своєрідного тристороннього діалогу з Росією з приводу стратегічного енергетичного партнерства.

В Азійсько-Тихоокеанському регіоні, попри наслідки фінансової кризи 1998 р., активно розвивалося не лише двостороннє, але й багатостороннє енергетичне співробітництво. Значною мірою це було пов'язано з формуванням інститутів регіонального енергетичного співробітництва у рамках міжурядового Форуму Азіатсько-Тихоокеанського економічного співробітництва (АТЕС). В АТЕС, утвореному в 1989 р., беруть участь: Австралія, Бруней, Гонконг, Індонезія, Канада, КНР, Республіка Корея, Малайзія, Мексика, Нова Зеландія, Папуа-Нова Гвінея, Сінгапур, США, Таїланд, Тайвань, Філіппіни, Чилі і Японія [3, 2004, рр. 390-402]. У листопаді 1997 р. на саміті АТЕС у Ванкувері було прийнято рішення про прийом до нього Росії, Перу і В'єтнаму в якості постійних членів, що офіційно відбулося на саміті АТЕС в листопаді 1998 р. у столиці Малайзії Куала-Лумпурі. З 1998 р. Росія регулярно бере участь у щорічних самітах цієї організації.

Організаційними питаннями займається секретаріат АТЕС, розташований у Сінгапурі. В АТЕС діє інститут голови Форуму, функції якого по черзі виконують країни-члени. Рішення ухвалюються на основі консенсусу. Щорічно проводяться неформальні зустрічі глав держав і урядів, в межах яких зазвичай проходять наради міністрів закордонних справ і економіки. Координацією економічної взаємодії по різних напрямках в АТЕС займаються спеціалізовані комітети і робочі групи.

Енергетичне співробітництво в рамках АТЕС координується постійним секретаріатом робочої групи з енергетики, який знаходиться в Канберрі (Австралія). Крім того, узгодження порядку денного засідань групи, а також фінансування програм і проектів здійснюється в контактах з секретаріатом АТЕС. У рамках енергетичного спрямування діяльності АТЕС набирає чинності Азіатсько-тихоокеанський енергетичний дослідний центр, створюються спеціалізовані робочі групи за напрямками: статистичні огляди, енергетична ефективність та енергозбереження, екологія енергетики, обмін технологіями, розробка мінерально-сировинних ресурсів. Можна припустити, що енергетична співпраця у рамках АТЕС буде й надалі розвиватися з урахуванням досвіду діяльності МЕА, що може призвести до утворення в перспективі постійно діючого органу.

Два рази на рік проходять засідання робочих груп. Щорічно проводиться конференція на рівні міністрів енергетики країн-учасниць АТЕС. До порядку денного цих зустрічей у досліджуваній період найчастіше включалися такі питання:

- Особливості енергетичної політики країн Азії, лібералізація енергетичного ринку в регіоні;
- Реалізація цільових програм співробітництва та проектів;
- Розвиток відносин з Міжнародним енергетичним агентством (МЕА);
- Розвиток електроенергетичної та газової інфраструктури в регіоні;
- Ядерна безпека, а також процедурні та організаційні питання.

В енергетичному співробітництві в рамках Форуму АТЕС велике значення має розвиток системи енергетичної безпеки в регіоні, в тому числі –

в плані зменшення залежності від поставок нафти і газу з Близького Сходу, а також вирішення екологічних проблем. У зв'язку з цим спостерігається активізація інвестування в розвиток регіональної газотранспортної інфраструктури [4, с.327]. Низка країн-учасниць Договору до Енергетичної хартії (ДЕХ), зокрема, Японія і Австралія, пропонували використовувати деякі положення для розвитку регіонального співробітництва в АТР.

Крім АТЕС, існують інші напрями розвитку багатостороннього регіонального енергетичного співробітництва азійських країн. Перш за все, це стосується Північно-Східної Азії (Росія, Китай, Японія, Монголія, Південна Корея, Північна Корея). Наприклад, колишній міністр закордонних справ Японії Т. Накаяма висунув концепцію Азіатського енергетичного співтовариства, стрижнем якого є ідея налагодження тісної співпраці між Росією, Японією, Китаєм, Південною Кореєю і США в освоєнні сибірських і далекосхідних нафтогазових родовищ. Для реалізації цього проекту в Японії був сформований комітет на чолі з Т. Накаяма, який налагодив контакти з державними органами, корпораціями та науковими організаціями в Китаї, Південній Кореї і США [3, 2004, р.44]. У Росії також розробляються ідеї розвитку регіонального енергетичного співробітництва. З ініціативи голови комітету з міжнародних справ Державної Думи В. П. Лукіна

вивчалася можливість створення «Енергетичного агентства Східної Азії» за участю Росії, Китаю, Японії, Монголії, Тайваню, Південної та Північної Кореї. Необхідно відзначити, що зазначені та інші ідеї розвитку багатостороннього енергетичного співробітництва у Північно-Східній Азії в основному зводилися і зводяться до формування регіональних енергетичних ринків, для чого передбачається розвиток відповідної інфраструктури (системи нафто-і газопроводів, мереж для передачі електроенергії і т.д.). Крім того, велика увага приділяється створенню системи колективної енергетичної безпеки, для чого необхідне опрацювання не лише політичних, правових та інституційних аспектів, але також практичних питань створення стратегічних запасів нафти і нафтопродуктів, захисту об'єктів енергетичної інфраструктури і т.д.

Для Росії розвиток багатостороннього співробітництва в цьому регіоні має велике практичне значення з огляду її геополітичних та економічних інтересів. Перспективи такого співробітництва неабиякою мірою пов'язані з розвитком ПЕК Східного Сибіру і Далекого Сходу, з реалізацією великих міжнародних проектів у цих російських регіонах, а також прогресом у двосторонніх енергетичних відносинах Росії з країнами регіону. Геополітичні зацікавлення Росії в АТР не менш очевидні та логічні.

Кілька суттєвих програм енергетичного профілю, пов'язаних з розробкою родовищ нафти і газу на азійській території Росії, мають велике значення для розвитку енергетичного співробітництва з країнами Північно-Східної Азії. Необхідно відзначити вихідну ймовірність підключення Росії до регіонального енергетичного співробітництва, зокрема, у зв'язку з опрацюванням проектів поставок нафти і газу зі Східного Сибіру і Далекого Сходу до країн регіону. Інтерес до реалізації цих проектів виявлявся з боку ділових кіл Кореї, Тайваню, Гонконгу, Японії, США, Індії. Крім економічних аспектів, ці проекти мали і геополітичне значення, оскільки поставки російських енергетичних ресурсів сприяли би диверсифікації джерел енергетичної газопостачання в регіоні, зменшення залежності від країн Перської затоки, а також розвитку регіональних енергетичних ринків.

Слід зазначити, що вельми цікавий досвід розробки багатостороннього енергетичного співробітництва, в т.ч. – у сфері колективної системи енергетичної безпеки – накопичено країнами Асоціації держав Південно-Східної Азії (АСЕАН). Ця міжнародна організація була створена в 1967 р. для розвитку політичного, економічного і культурного співробітництва між країнами азійського регіону. У неї входять Бруней, В'єтнам, Індонезія, Малайзія, Сінгапур, Таїланд і Філіппіни. В якості спостерігачів у заходах Асоціації беруть участь інші країни, включаючи Росію. У рамках АСЕАН існує «Угода про регіональну нафтову безпеку», що набула чинності в червні 1988 р. Її основою є система перерозподілу нафти між країнами-учасниками у разі надзвичайних ситуацій з її постачанням [3, 2003, р.24]. При настанні подібної події країни АСЕАН повинні віддавати пріоритет нафті, що видобувається в країнах-членах цієї регіональної організації. На країни АСЕАН на 2000 р. припадало близько 4% світового споживання нафти, і до теперішнього часу вони досягли певних успіхів у питаннях диверсифікації поставок палива з метою зниження надлишкової залежності від імпорту нафти. У регіоні активно розвивається видобуток газу та інфраструктура з його транспортування, що дозволить у недалекому майбутньому країнам-експортерам нафти (Бруней, Індонезія і Малайзія) вивільнити більшу її кількість для експорту, а також експортувати скраплений, а в перспективі –

і трубопровідний газ. На межі століть все більше уваги приділялося питанню створення стратегічних запасів нафти. Крім того, в рамках АСЕАН опрацьовуються проекти розвитку регіональних газопроводів і мереж для передачі електроенергії, що дозволить сформуванню ринку газу та електроенергії у цьому регіоні Азії.

На початку нинішнього століття спостерігалася висока активність розвитку регіонального енергетичного співробітництва в Південній Азії, ініціатором якого стала Індія. Це пов'язано з планами розробки нафтогазових родовищ в Бірмі, Бангладеш та інших країнах регіону. Зокрема, значна увага приділяється перспективам розробки нафтогазових родовищ в Бенгальській затоці, який іноді називають «Північним морем Південної Азії», а також доцільності розвитку енергетичних відносин країн Перської затоки та Південної Азії.

Крім того, енергетична дипломатія Індії висуває гасло «пан-азійської солідарності в енергетиці» і створення «нової енергетичної структури світу». Врешті на початку 2005 р. Саме в Індії були проведені нафтовий і газовий саміти, в яких взяла участь представники постачальників і споживачів енергоресурсів в Азії [2, 2005, р.246]. В ході цих зустрічей обговорювалися питання спільної енергетичної безпеки в Азії, а також формування «єдиного азійського нафтового ринку». Це пов'язано з прагненням Індії, яка все більше залежить від імпорту енергетичних ресурсів, уникнути жорсткої конкуренції з іншими імпортерами, перш за все – Китаєм, Японією і Південною Кореєю, – за доступ до ресурсно-сировинної бази Близького Сходу, Росії та інших країн. Слід зазначити, що індійські представники припускають активну участь Росії, Казахстану,

Туркменістану та інших країн СНД в розвитку енергетичного співробітництва в Південній Азії і у формуванні «єдиного азійського енергетичного ринку».

Найважливіший напрям в зовнішній енергетичній політиці РФ в АТР – тісна співпраця з Китаєм. Китайська Народна Республіка є однією з провідних в енергетичному відношенні держав у світі, що дозволяє їй забезпечити рівень енергетичного споживання, необхідний для національної економіки, що швидко розвивається. У 2004 р. розміри ВВП країни перевищили \$ 1,5 трлн., а середньорічні темпи його зростання на початку нинішнього століття склали 7 – 8,5%. За багатьма тодішніми прогнозами, країна могла зберегти (і дійсно зберігає) досить високі темпи економічного розвитку і в перші два десятиліття нинішнього століття. Однак це можливо тільки в тому випадку, якщо Пекіну вдається забезпечити необхідні для економіки країни все більші фізичні обсяги енергетичних ресурсів. Китай активно нарощує свою присутність на світових ринках промислових товарів, його експорт у 2004 р. досяг \$ 530 млрд., а імпорт перевищив \$ 500 млрд. Валютні резерви країни в 2004 р. перевищували \$ 140 млрд. Фінансово-економічне становище Китаю виглядало досить стійко. Рівень інфляції в 2004 р. склав 2,7%, а зовнішній борг – \$ 205 млрд. [3, 2004, р.58]. Політична і економічна стабільність, а також високі темпи економічного розвитку зробили країну привабливою для іноземних інвесторів – зі США, Японії, Сінгапуру, Тайваню, Південної Кореї. У 2003 р. обсяг прямих іноземних інвестицій склав \$ 53 млрд. Китай став основним реципієнтом фінансової допомоги з боку міжнародних фінансових інститутів, насамперед – Світового банку, загальні надходження коштів для розвитку китайської економіки від якого на початку нинішнього століття склали близько \$ 28 млрд. Важливим кроком для економічного розвитку Китаю став його вступ у 2001 р. у СОТ, зважаючи на те, що в структурі експорту країни переважає промислова та сільськогосподарська продукція.

На межі тисячоліть Китай суттєво розвинув свій ПЕК, вийшовши за обсягом виробництва енергетичних ресурсів на третє місце в світі, поступаючись лише США та Росії. КНР має значні запаси енергетичних ресурсів, посідаючи перше місце в світі за потенціалом гідроенергетичних ресурсів, третє – за розвіданими запасами вугілля і восьме – за запасами нафти. Розвідані запаси вугілля на початку століття склали 115 млрд. т, або понад 11% світових запасів. Розвідані запаси нафти склали 3,3 млрд. т (2,3% світових запасів), а газу – 1,8 трлн. куб. м (1% світових запасів) [3, 2004, р.63]. До того ж, у Китаї знаходяться досить великі запаси уранової руди.

У 2004 р. у Китаї було видобуто близько 1,5 млрд. т вугілля, що склало понад 30% його світового видобутку. Рівень видобутку нафти в тому ж році перевищив 170 млн. т (4,6% світового видобутку), а газу – 25 млрд. куб. м (1% світового видобутку). У 2004 р. в Китаї було вироблено понад 1,5 трлн. кВт / год електроенергії (близько 7,5% світового виробництва) [3, 2005, р.101].

У другій половині 90 – х рр. в КНР помітно посилилася увага до розвитку двосторонньої енергетичної співпраці з Росією. Розглядаючи інтерес обох держав до такої співпраці, відзначимо, що між ними намітилося довгострокове стратегічне партнерство, яке будувалося на основі спільної «Декларації про багатополарний світ і формування нового міжнародного порядку». Ця спільність інтересів виявилася стабільною і до сьогодні. Тому енергетичний фактор сприймався як такий, що спроможний зміцнити матеріальну базу такого партнерства, доповнивши інші елементи російсько-китайської взаємодії (військово-технічне, науково-технічне співробітництво, торгівля та ін.) Оцінюючи китайські інтереси, необхідно звернути увагу на те, що це партнерство поєднується із зовнішньополітичним курсом на диверсифікацію джерел постачання енергетичних ресурсів і зменшення зростаючої залежності від країн Перської затоки. Крім того, Китай виходить з того, що активна співпраця з Росією в галузі енергетики буде сприяти формуванню регіональної системи енергетичної безпеки. І, нарешті, постачання енергетичних ресурсів з регіонів Росії, розташованих порівняно недалеко від Китаю, можуть виявитися більш економічними і надійними в порівнянні з іншими регіонами світу. У зв'язку з цим звертає на себе увагу той факт, що китайські фахівці звертали значний інтерес до використання досвіду розробки «Енергетичної стратегії Росії на період до 2020 р.» при роботі над своєю власною стратегією [6].

Оцінюючи російські інтереси, необхідно виділити збіг поглядів Росії та Китаю на доцільність формування міцного енергетичного фундаменту довгострокового стратегічного політичного і економічного партнерства. Крім того, енергетичний ринок Китаю, що швидко розвивається, становить великий інтерес для російських енергетичних компаній не тільки в області постачання енергоресурсів, але і устаткування, технологій, послуг. І, нарешті, здійснюючи великі, орієнтовані на Китай міжнародні енергетичні проекти на Далекому Сході, в Західному і Східному Сибіру, Росія може залучити солідні закордонні інвестиції, що дасть можливість розвивати не тільки галузі ПЕК, але також соціальну і транспортну інфраструктуру в цих регіонах Росії.

Енергетична співпраця Росії і Китаю спирається на політичні домовленості про стратегічне

взаємодію у ХХІ столітті. Саме у період 2000 –

2005 рр. формуються механізми реалізації такої співпраці, а також зміцнюється її договірно-правова база. Російсько-китайські зустрічі на вищому рівні проводилися практично щороку. Крім того, сформовано механізм регулярних зустрічей голів урядів обох держав – комісія з підготовки зустрічей прем'єрів, у складі якої є підкомісії з енергетичної співпраці і співпраці в галузі ядерної енергетики.

Правова основа енергетичної співпраці між двома країнами досить поважна. Вона в означений період спирається на нормативну основу, закладену у попередні роки. Це, перш за все, «Угода між урядами Російської Федерації і Китайської Народної Республіки про спільне розгортання співпраці в енергетичній сфері» від 25 квітня 1996 р., а також «Угоду між Міністерством палива та енергетики Російської Федерації та Китайською національною нафтогазовою корпорацією про організацію проектів співпраці в області нафти і газу» від 27 червня 1997 р. Крім того, співпраця в галузі ядерної енергетики здійснюється на основі підписаного 25 квітня 1996 міжурядової «Угоди про співробітництво в галузі мирного використання атомної енергії» і «Угоди про спорудження АЕС» від 18 грудня 1992 р.

Принципове значення мала підписана 18 липня 2000 р. «Угода між Урядом Російської Федерації і Урядом Китайської Народної Республіки про продовження співпраці в енергетичній галузі», а також ряд інших ухвалених у наступні роки документів. Перспективи взаємодії в ПЕК постійно входять до порядку денного переговорів на вищому рівні. Зокрема, у спільній декларації Російської Федерації та Китайської Народної Республіки, прийнятій в ході візиту російського президента В. В. Путіна в Китай в жовтні 2004 р., зазначено, що сторони будуть стимулювати співробітництво в енергетичній сфері з метою досягнення на даному напрямку реального прогресу [1, 2004, р.157].

Висновки. Становлення російської енергетичної експортної галузі у сер. 1990 – х рр. збіглося в часі з економічним підйомом низки азійських країн (Китаю, Індії, Південної Кореї, Японії). Азійська економічна криза 1998 р. пригальмувала низку проектів економічної співпраці, але лише відтягла їх реалізацію в часі. Нормативна база цих проектів на міждержавному рівні була закладена ще також у сер. 1990 – х рр.. З початку 2000 – х вони почали реалізовуватися, але край поступово, з низкою нереалізованих угод. Варто зазначити, що енергетичні проекти виявилися похідними від геополітичних концепцій держав-учасниць.

Бібліографічні посилання

1. BP Statistical Review of World Energy. – L., 1998-2005.
2. United Nation Population Division (UNPD). - UN, NY, 1998-2005.
3. World Energy Outlook. Paris: IEA / OECD, 1998-2005.
4. Жизнин С. Энергетическая дипломатия России./С. Жизнин – М.: Ист Бук, 2005.
5. Либ С. Фактор нефти. – М.- СПб. – К.: Вильямс, 2007.
6. Основные положения Энергетической стратегии России на период до 2020 года. – М.: Минэнерго, 2000.
7. Остальский А. Нефть: чудовище и сокровище. – СПб.: Амфора, 2009.
8. Панюшкин В., Зыгарь М. Газпром: новое русское оружие./В.Панюшкин – М.: Захаров, 2008.
9. Слейтер Р. Нефть: кто диктует правила. – М.: ЭКСМО, 2011.
10. Тарлинский В. Трубопроводы – инструмент геополитики. – М.: МИК, 2009.
11. Якунин В. Геополитические вызовы России: современное транспортное измерение. – М.: УРСС, 2007.

УДК 321.7 : 334.021 + 338.246.02

Ю. В. Марченко

Національний інститут стратегічних досліджень

ВНУТРІШНЬО – ТА ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ЧИННИКИ ВИБОРУ МОДЕЛІ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Аналізуються фактори підвищення ефективності підприємницької діяльності в Україні у контексті внутрішньої та зовнішньої політики держави. Розкрито особливості внутрішньо – та зовнішньополітичних чинників вибору моделі безпеки підприємництва.

Ключові слова: підприємництво, безпека, політика, ринкова економіка, лібералізм,